

TÜRKSOY Genel Sekreteri Prof. Düsen Kaseinov'un Uluslararası Müzik Eğitimi Cemiyeti'nin (ISME) Bakü'deki 2018 Dünya Konferansı Bildiri Metni

Rusçadan Türkçeye Çeviren: Timur B. Davletov

Giriş

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) 25 yıl boyunca (1993-2018) Türk dili konuşan devletlerin geleneksel kültürünün korunması, canlandırılması, geliştirilmesi ve tanıtılmasına yönelik geniş çaplı çalışmalar yürütmektedir:

1. Her yıl TÜRKSOY ressamlar buluşmaları, opera günleri, edebiyat kongreleri ve Türk dünyası kültür ve bilim insanlarının geleneksel buluşma platformu haline gelen diğer forumlar düzenlemektedir.

2. BİLİMSEL VE EĞİTİMSEL FAALİYETLERİ

TÜRKSOY tarafından gerçekleştirilen kültürel programların bilimsel ve eğitimsel yönü de bulunmaktadır: Türk halklarının dil, kültür ve sanatı TÜRKSOY'un çeşitli dillerde yayımladığı kitap, külliyat ve süreli yayınlarda yansıtılmaktadır;

Yuvarlak masa toplantılarıyla sempozyumlar Türk halklarının sanat ve edebiyat mirasını aydınlatmaktadır.

Her yılı Türk kültürü sahasında tanınmış şahsiyetlerine ithaf ederek TÜRKSOY bu mümtaz insanların kültür hazinemize yönelik katkılarının önemini vurgulamaktadır:

Örneğin, doğumunun 290. yıldönümü vesilesiyle 2014 yılı ulu Türkmen Halk Şairi Mahtumkulu Firagi Yılı ve doğumunun 150. yıldönümü nedeniyle tanınmış Kırgız Halk şairi Toktogul Satılganov Yılı olarak ilan edilmiştir;

- 2015 yılı doğumunun 100. yıldönümü nedeniyle büyük Türk tiyatro yazarı Haldun Taner ve doğumunun 130. yıldönümü vesilesiyle büyük Hakas destancı Semen Kadışev Yılı olarak ilan edilmiştir;
- 2016 yılı, doğumunun 1000. yıldönümü nedeniyle Orta Çağ Türk şair ve düşünürü Yusuf Has Hacib Balasaguni Yılı olarak ilan edilmiştir;
- 2017 yılı ise doğumunun 300. yıldönümü vesilesiyle büyük Azerbaycanlı şair ve devlet insanı Molla Penah Vagıf Yılı olarak ilan edilmiştir.

Türk dili konuşan ülkelerin kültür ve sanat emekçilerine büst ve anıtların açılması:

1. Dina Nurpeisova, 2016
2. Kurmangazi, 2015 vd.

3. ULUSLARARASI MEGA SANAT PROJESİ

Birçok Türk ülkesinden gelen kültür emekçilerinin ortak sanatı TÜRKSOY'un çok sayıda uluslararası projesini başarılı kılmaktadır; Bu başarılı projelerin arasında öne çıkan bazıları ise şunlardır: Üzeyir Hacıbeyli'nin altı ülkede sahnelenen ölümsüz "Köroğlu" operası ile Mukan Tölebayev'in Türkiye'de sahnelenen "Birjan ve Sara" operası, Türkiye ve ABD'de Amerikalı koronun katılımıyla Adnan Saygun'un "Yunus Emre" oratoryasının icra edilmesi vs.

4. ÇOKULUSLU SANAT TOPLULUKLARI

Dünyanın birçok ülkesinde izleyici kitleleri, dünya sahnelerinde Türk ülkelerinin geleneksel ve profesyonel müziğini başarılı bir biçimde tanıtan TÜRKSOY'un çokuluslu sanat kolektiflerini alkışlamaktadır. Bunlar:

TÜRKSOY Gençlik Oda Orkestrası,

Avrupa Koro Oyunları'nda üç kez şaltın madalya kazanan TÜRKSOY Gençlik Oda Korosu,

Türk ülkelerinin bağımsızlıklarının 25. yıldönümünün kutlandığı yıl kurulan TÜRKSOY Halk Çalgıları Orkestrası.

5. Müzik kültürü ve müzik eğitimi sahasında TÜRKSOY faaliyetleri şunları kapsamaktadır:

- 1) 200'den fazla bilimsel ve sanatsal projenin organizasyonu ve düzenlenmesidir ki bunların içerisinde şu geniş çaplı uluslararası bilimsel ve sanatsal projeler yer almaktadır::
1. 43. ICTM Dünya Konferansı, 15-22 Temmuz 2015, Astana
 2. 33. ISME Dünya Konferansı, 15-20 Temmuz 2018, Bakü
 3. Uluslararası bilimsel konferanslar: 200'den fazla (1993-2018 yıllar arası)

Türk dünyası müzik kültürü ile ilgili olarak 500'den fazla festival, yarışma, konser düzenlenmesi.
700'den fazla kitap, bilimsel çalışma, bildiri kitabı vs. neşriyatı.

(TÜRKSOY hakkında video)

Bildirinin Ana Kısmı:

1.Dünya üzerinde yaşayan 200'ü aşkın insanı birleştiren **Türk Dünyası**, tarihi olayların geniş çaplı panoramasını arz eden, felsefe düşüncesi ile bilimsel başarının yüksek uçuşunu ve Türk halklarının en parlak, çok yönlü ve rengarenk paletini temsil eden muhteşem tarihsel ve kültürel bir görüngüdür.

Orta Asya'daki kadim göçebelerin torunları olan Türkler, Kuzey Doğu Sibirya'dan Akdeniz'e kadar uzanan Avrasya'nın önemli bir bölümünde yaşayan halkların en büyük birliklerinden birini meydana getirmektedir. Ortak tarihsel geçmişe sahip bulunan bütün Türk kültürlerinde Türk halklarını birbirinden uzaklaştıran önemli kayma ve değişimler vuku bulmuştur, yüzyıllar içerisinde hem de birçok kez hem devlet aidiyeti ve siyasi düzen hem de inanç değişimi yaşanmış, bu kültürlerin taşıyıcısı olan bu insanlarda geleneksel (yani eski Türk) algılarında başkalaşım ortaya çıkmıştır.

2.Geleneksel Türk müzik kültürünün **uygarlık bakımından önemi.**

Bir kültürde geleneksel, yani öz olan ve alıntılanmayan müziğin özel durumu, Türk budununun zaman ve mekan boyutunda teşkil ettiği bir süperetnos'un tarihsel ve jenealojik "portresi"nin Türk halklarının geleneksel müziği tarafından belirlenmesiyle ilgilidir. Türk budunlarının geleneksel müzik kültürü etnos'un en karakteristik mental yönlerini ortaya çıkarmakla birlikte bunu özgün ve benzersiz bir biçimde yapmaktadır.

3.Müzik Türkolojisi'nin tarihsel açısını derinleştirirken ifade edilmelidir ki Türk devletinin kurulması en önemli tarihsel andır. **Bu olayın yalnızca Türk budunlarının yalnızca daha sonraki tarihi için değil aynı zamanda kültürleri için de büyük bir anlam ve önem arz etmektedir. Devlet fikri her zaman kendini sanatta ifade etmektedir.** Müzikbilimci araştırmacılarının görüşüne göre Türkler için bu Hay, yani gırtlaktan türkü söyleme ve destan anlatma sanatının ortaya çıkması ve gelişmesi biçiminde vuku bulmuştur. Söz konusu bu sanat aynı zamanda Türklerin Evren yapısı ile ilgili algısını da ortaya koymaktadır. Çok geniş topraklara yayılan ve bir İmparatorluk olan Türk Kağanlığı (6. yüzyıl), Türklerin manevi görüşlerine ideoloji şeklini kazandırmaktaydı. Bu süreç ise enstrümantal ve epik/destancılık gelenekleri biçiminde kendini ortaya koymuş ve daha sonra bu gelenekler geniş coğrafyalarda çeşitli halklar içerisinde doğru yayılmıştır.

Müzikbilimcilerine göre gırtlaktan türkü söyleme sanatı Türk ve Moğol halklarının müzik kozmosunun özünü, yüreğini, tarzla ilgili temelini ve düşüncesele-dünyagörüşsel kaidelerini oluşturmaktadır. Tuva, Altay, Hakas'tan gelen müzisyenleri dinleyince, Başkurtların kuray oyununa, Kazakların sızığı adlı çalgısına, Türklerin yaylı ve çimdikle çalınan müzik aletlerine, vokal ve enstrümantal gelenek ve hatta zurnaya kulak verince bu anlaşılacaktır.

Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türkleri (Türkler, Azerbaycanlılar, Türkmenler, Özbekler ve daha az derecede Kazak ve Kırgızlar) Arap Müslüman kültürünün büyük etkisi altında kalmıştır. Bu kültür anılan Türk halklarına ait kültürlerde solo emprovizasyon resitatif müzik sisteminin (Kuran okumasından ibadete çağrı olan ezan icra edilmesine kadar) gelişmesine yol açmıştır.

Rusya'ya katılması (XVII-XVIII yy.) ve ardından Sibiry Türklerinin (Altay, Hakas, Yakut, Şor, Tofalar) bir kısmının Hristiyanlığı kabul etmesi söz konusu budunların müzik kültürlerinin gelişimi üzerinde etkili olmuştur. Bu gelişme bir yandan Türk dünyasından kopma anlamına gelirken, bu aynı zamanda bu halkların sahip olduğu müzik kültürünün kadim özelliklerinin yüzyıllarca korunmasına vesile olacak biçimde dondurmuştur.

(Altay Kay'ı, Tuva Höömey'i, Hakas Hay'ı, Başkurt Kuray'ı, Kazak Sıbzıgı'sı, Kazak Kobız'ı ve iki Türk Zurna'sında performans görselleri).

Günümüzde çağdaş Türk halklarının müzik kültürü tüm zenginlik ve çeşitliliği içerisinde temsil edilmektedir. Günümüz Türk halklarına ait müzik kültürünün kadim (İslam, Hristiyanlık ve Budizm öncesi) katmanlarında, önceki yüzyıllarda meydana gelen tüm değişim ve eklentilere bakılmaksızın, sürdürülebilir bir birliğe ait birçok özgün unsur korunmaya devam etmektedir. Bu denli yüzyıllar süren ve aynı zamanda yüzyıllar içerisinde birçok kez yıkıma uğrayan söz konusu bu sürdürülebilirlik, bilimcilerin, eski Türklere ait kadim göçebe imparatorluklar döneminde, yani tarihsel birlik ve beraberlik zamanında kesin olarak farkında olunan ve aktif bir biçimde tatbik edilen ideolojinin temelinde özel bir tip müzik uygarlığının oluşturulduğunu söylemesine zemin sunmaktadır.

Gırtlaktan türkü söyleme sanatı Altaylarda (Kay), Hakaslarda (Hay) ve Tuvalarda (Höömey ve tarzları olan Borbannadır, Ezengileer, Sıgit, Kargıraa) en iyi biçimde varlığını sürdürmektedir.

Günümüzde gırtlaktan türkü söyleme sanatı müzikbiliminin yalnızca bilimsel araştırma sahası olarak değil, aynı zamanda Türk halklarının hem egzotik hem de konser pratiğinde manevi bir kaynak olan ifade yönünden zengin müziksel ve manevi kaynak olarak ilgi çekmektedir.

Gırtlaktan türkü söyleme sanatı Türk halklarının enstrümantal müziğiyle kesişmektedir. Hem o hem de diğeri kutsal eyleme ilişkin olarak bir yakınlık arz etmekte olup kült ve rit ile yakından ilgilidir.

Neredeyse tüm Türk halkalarında yaygın olan enstrümantal performans virtüöz müzik dilinin bölgesi olup hala insanlar arasında manevi sohbet alanı ve en üst çevrelerle iletişim olarak varlığını sürdürmektedir.

Türk müzik kültürü birliğinin bir başka hacimli kaynağı ise destan, efsane ve söylencelerden oluşmaktadır. Türk destan müziği dünya kültürünün en önemli sayfasıdır. Türk eposu esas itibarıyla telli çalgı eşliğinde gerçekleşen müzik icrası anlamında çeşitli halklarda ortak motifler içermektedir. Sunumumuzda çeşitli Türk halklarının destan icracılarını kapsamamız epik destan anlatıcılığı geleneğinin muhteşem anlamının gerçek ve görünür bir biçimde ortaya konulmasını mümkün kılmaktadır (Sunum: farklı icralarıyla destan: Kırgızlar, Karakalpaklar, Türkmenler, Özbekler, Kazaklar (Karmakşı veya Aral) – Kobuz ile Karakalpak türkü söyleme sanatının icrası, Aral, Karmakçı gelenekleri, Kırgızların Manas ve destanı.

Türk süper etnosu toplumsal yaşamı sürecin boyunca önemli tarihsel dönemlerdeki birleşme ve dağılmaları esnasında her zaman diğer halklarla sanat bakımından verimli bir işbirliği çerçevesine girmiş, bu bağlamda hem başkalarını kültürel bakımdan zenginleştirmiş hem de kendi kültürüne Moğol, Slav, İran ve diğer halklardan yenilikler kazandırmıştır. Geleneksel müzik kültürlerini tarihsel temasları ve karşılıklı zenginleşmeleri günümüzde teknolojik gelişme ve yeni iletişim araçları sayesinde internet üzerinden yeni etkileşimlerle devam etmektedir. Bu gün ise bizler yeni bir müziksel ve kültürel sentezin tanıklığını yapmaktayız: bu da yukarıda anlatılan diyalog için yeni fikirsel temeli ortaya koyan dünya müziği (world music)'dir.

Ancak müzik kültürünün etnik ve süper etnik gelenekleri günümüzde de değerini korumaya devam etmektedir.

Zaman itibariyle daha geç ortaya çıkan icra bakımından parlak müzik kompozisyonları, çeşitli Türk halklarında solo ve topluluk halindeki icradaki sözlü profesyonel vokal ve enstrümantal gelenekle ilgilidir ki bunlar: Azerbaycanlılardaki mugam, Türklerdeki makam, Özbeklerdeki katta aşula, Tatar ve Başkırtlardaki uzun küy, çeşitli lokal varyantlarıyla Kazaklardaki geleneksel güzel Kazak türküsüdür. Söz konusu bu esinlik veren ve hayranlık uyandıran güzel türkü söyleme yalnızca Konseransın sahnesine güzellik katmakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda gerçekten Müzik bayramıdır.

(yukarıda sayılan geleneklerin videosu)

1. **Müzik kültürü ve onun organik, ayrılmaz bir parçası olan müzik eğitimi:** Türk dünyası yüzyıllar süren çok yönlü ve zengin bir tarihe sahiptir. Kadim zamanlardan beri Doğu ve Orta Asya'da bilim ve felsefe, mimarlık, edebiyat ve sanat filizlenmekteydi. Türk halklarının geleneksel müzik kültürü hem folklor ile geleneksel sanatın zengin tabakasını hem de sözlü profesyonel gelenek ve geleneksel sanatın sözlü ve profesyonel gelenek ve okulları ihtiva etmektedir. Bu en son olarak zikredilenlerin varlığı, uzun yüzyıllarca süren geleneksel müzik eğitiminin apaçık kanıtıdır.
2. Daha önceleri SSCB'ye giren, Türk dili konuşan ülkelerin çağdaş müzik eğitimi çok katmanlı, polifonik yapıya sahiptir. **Bunun içinde ise şunlar yer almaktadır:**

A) **Avrupa tipi profesyonel müzik eğitimi:** Avrupa ülkelerinden Rusya'ya taşınan ve 1917'den sonra Sovyetler Birliği içinde yer alan bütün cumhuriyetlere de ulaşan katı ve bağdaşık bir akademik sistemdir. Bu sistem, şüphesiz ki üstünlük ve kazanımlar ihtiva etmektedir: yüksek hazırlık seviyesi, teknik virtüözlük. Sonuç olarak ortada çok sayıda uluslararası yarışma galipleri, dünya sanat elitleri olarak tüm dünyada kabul edilme mevcuttur. Anılan bu sistemin yetersizlikleri de var, üstünlüklerinin bir devamı olarak: elitizm, dışa kapalılık, değişime karşı yetersiz esneklik ve algılama. Totaliter toplumlarda (Sovyetler Birliği gibi) bu sistem evrensellik ve küresellik olmaya aday olarak her yerde empoze edilmekteydi. Kültürel idare profesyonel eğitimi diğer sistemleri kabul etmemekte, tam tersi onları ezmektedir. Böyle bir profesyonel müzik eğitim sistemi canlı sözlü profesyonel geleneklerin olduğu toplumda tek başına var olamaz, olmamalı da.

Sözlü profesyonel gelenekler çerçevesinde müzik eğitim sistemini canlandırma ve destekleme gereksinimi görmezlikten gelinirse, o zaman aktarma sisteminin kırılması kaçınılmaz bir hale gelecektir ki bu da sonuç olarak bizler geleneğin kendisinin de yıkılmasına tanık olabiliriz. Sözlü eğitim sisteminin yazılıyla değiştirilmesi durumunda ise bu, sözlü canlı müzik bildirişim ve temaslar ortamının notalı metinlerin ışığında müzik icra geleneğine yol açacaktır. Böyle bir gelişme, sözlü profesyonel geleneklerle ilgili olarak özgür müzikle uğraşım ile ilgili yaratıcılığın ve yetilerin kaybolması tehlikesini gündeme getirecektir.

B) **Kitlesele müzik eğitim sistemi (D.D. Kobalevskiy sistemi):** Marş, şarkı ve "hafifletilmiş" klasik batı müziğinden oluşan okul öncesi çocuk eğitim kurumları ve ortaokullarda kitlesele tarzlara dayanmaktadır. Bu sistem Avrasya'nın ilgili Avrupa kısmında kalan bölgeler için çok uygun olmakla birlikte Asyalı bölgeler için pek yeterli değildir, çünkü her etnik kültürde özgül bir müzik dili mevcuttur ki bu dile vakıf olmak yalnızca günlük iletişimi temin etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda yüksek sözlü profesyonel müzik sanatı tarzlarının algılanmasını da sağlamaktadır.

C) **"Öğretmen-Öğrenci" (Usta-Şakirt) sistemi:** Türk dünyası ve Müslüman Doğu'nun müzik kültürüne ait bilgi ve geleneklerini öğrenme ve aktarma sistemidir.

Türk dünyası coğrafyasında yer alan ülkelerde müzik kültürü tarihinde Usta-Şakirt (Öğretmen-Öğrenci) müessesesi, profesyonel müzik sanatının koruyucusu ve taşıyıcısı haline gelmiştir.

Öğretmen-Öğrenci sisteminin ilkeleri, birbirinden en farklı geleneksel kültürler için bile evrenseldir (Tacikistan'da Ustad-Şakird, Kırgızistan'da Ustad-Şakirt, Kazakistan'da Ustaz-Şakirt, Japonya'da İyemoto-Seydo, Hindistan'da Guru-Şişya, vs.) anılan bu kültürel görüngü yalnızca müzik

değil, ama aynı zamanda sanatsal yaratı ve zanaatkârlığın tüm çeşitlerini kapsamakta olup bu sistem, tarihsel dönemleri ideoloji ve önceliklere bakılmaksızın bizzat mesleği öğrenme aşamasında da etkinliğini korumakta ve Öğretmen-Öğrenci sistemi Türk dünyası halklarına ait müzik kültür geleneklerinin korunmasına vesile olmaktadır.

Öğretmen-Öğrenci kurumu özelliklerinin araştırılması söz konusu bu müessesenin aşağıda yer verilen özelliklerinin tespit edilmesine yol açmaktadır:

- müzik geleneğinin korunmasına ve kesintisiz gelişmesine yönelik olması;
- bayrak yarışıyla ilgili aracılı bir ortamda işlemesi;
- bir eğitim sistemini teşkil etmesi;
- eğitimin uygulamalı niteliğine öncülük tanınması, böylece uygulamalı kurama ilişkin olarak bilimsel düşünmeyi teşkil etmesi;
- en önemli amacının sanatsal zanaatkarlığa öğretilmesinin olması;
- sözlü aktarım biçimini sürdürmesi;
- pratik bilgilerin bizzat uygulamalı bir biçimde öğretilmesini, öğretmenin öğrenciyle sohbetleri biçiminde olmasını öngörmesi;
- öğretmenin onurlu statüsünün özellikle vurgulanması;
- ailecilik ilkesi temelinde bir gelişim göstermeye meyilli olması.

Müzik eğitiminin akademik sistemine nazaran bilgi ve geleneklerin öğrenilmesi ve bellensmesi seviyesi sözlü profesyonel müzik geleneğinde katbekat daha yüksektir.

Bununla birlikte yukarıda sıralananlar pop-müzik, caz, amatör sanat gibi müziğin diğer tarzlarını ihtiva eden müzik kültürünün tümünü kapsamamaktadır.

Problemin gerekçelendirilmesi: geleneksel müzik kültürünün korunmasına ilişkin tehdidin varlığından ötürü geleneksel müzik eğitiminin korunmasının da tehdit altına düşmesi bir gerçeklik haline gelmektedir. Söz konusu bu kaygılar 1994 yılında ABD'nin Tampa şehrinde gerçekleşen ISME Dünya Konferansı'nda da dile getirilmişti. Aradan neredeyse çeyrek yüzyıl geçmesine karşın söz konusu tehditler günümüzde de dünya bilimsel ve kültürel kamuoyu için güncelliğini korumakta olup bu sorunlar devletler ve devletlerarası seviyede acil çözümü beklemektedir.

Kurmangazı Kazak Ulusal Konservatuvarı'nın rektörlüğünü yaptığım yıllarda Etnomuzikologlarla birlikte bizler sözlü profesyonel geleneklerin devam etmesi bakımından önem taşıyan iki istikamette faaliyet gerçekleştirdik. Bunlardan ilki; bizler sözlü profesyonel geleneklerin taşıyıcılarının resmi olarak tanınması için bu kişileri dersler ve workshop'lar vermek üzere konservatuvarımıza davet ettik.

- ikincisi ise; düzenli olarak (her yıl) Türk halkları geleneksel müzik festivallerini düzenledik: 1996'da Avrasya Ülkeleri Destanı ve Müziği, 1997'den beri ise Ulu Bozkır Müziği (Kurmangazı ve Ulu Bozkır Müziği, Türkistan ve Ulu Bozkır Müziği, vs.).

Geleneksel müzik eğitimi öz müzik diline sahip olmayı ve taşıyıcıda müzik yeteneği varsa çok güzel sanat eserlerini yaratmayı öğretmektedir. Söz konusu bu eserler kültürden bağımsız bir biçimde varlığını sürdüremez, kültürün faaliyet sahasının dışında var olamaz. Müzik eğitimi ise bunun ayrılmaz bir parçası olup geleneğin yaşamasını sağlayan, hem yatay (tüm nüfus) hem de dikey (müzisyen kuşakları) bir biçimde yayılmaktadır. Etnik müzik ile çağdaş eğitimin etkileşimi bir çeşit özü koruma mekanizmasına dönüşmeli, kaybolma tehlikesi altında bulunan otokton müzik geleneklerinin tümü için de zaman içerisinde güncel bir hale gelmelidir. Salt bu yüzden hem kitlesel hem de profesyonel müzik eğitimi çağdaş toplumunun hem ulusal, yani etnik, hem de tarihsel ve kültürel karakterine uygun olmalıdır. İfade edilmelidir ki Sovyetler döneminde Türk cumhuriyetlerinde söz konusu bu konsept hakim olan ideolojiyle tezat bir konuma gelmekteydi; bunun sonuçları ise Sovyetler sonrası dönemde de kendini belli etmektedir.

2001 (kültürel çeşitlilik) ve 2003 (maddi olmayan kültürel mirasın korunması) konvansiyonlarında UNESCO Sovyet kültür doktrinine aykırı bir yaklaşımı deklare etmiştir: her bir etnik kültür en yüksek değere sahip olup korunma gereksinimi içerisindedir.

Kazakistan'da ise o yıllarda, yani Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından önce ve hemen sonrası dönemde diğer eski Sovyet coğrafyasında olduğu gibi Türk müziğiyle ilgili kimi olumlu gelişmeler belirmiştir. Dünya çapında eskiden beri geleneksel müziğe yönelik UNESCO'nun konvansiyonlarına uygun bir biçimdeki yaklaşım çerçevesinde Kazakistan'da diğer BDT ülkelerinden farklı olarak uluslararası Türk halkları müzik festivalleri düzenlenmekteydi.

Daha Sovyetler döneminde 1989 yılında ilk kez Kazakistan'ın eski başkenti Almatı'da I. Uluslararası Altın Alma (Altın Elma) Müzik Festivali düzenlenmiş, bu etkinlik kapsamında ise "Geleneksel Doğu Müziği" konseri gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu konser yalnızca Türk müziğinden oluşmadıysa dahi Türk halklarına ait müzik burada başat olup birleştirmektedir. Anılan bu konser programı gırtlaktan türkü söyleme sanatı (Altay Kay'ı) ve gırtlak sesleriyle karışık üflemeli çalgı müziği (Başkurt Kuray'ı, Altay Çoor'u, Kazak Sıbzığı'sı) örneklerini içermiş, ayrıca Moğol falset sesle şarkı söyleme sanatı da burada uyumlu bir biçimde yer almıştır. İkinci yarısında ise Kazak dombracılar ile Türkmen dutarcısı, Kırgız komuzcu, Özbek dutarcı ve Azeri tarcı gibi çeşitli Türk halklarına ait çalgılarla müzik icra eden müzisyenler ustalık ve emprovizasyon alanında yarışmıştır.

Türk müzik birliğinin kavranması sürecinde bir sonraki adım şu olmuştur. 1994 yılında Almatı'da Türk Halkları Müziği Uluslararası Müzikbilimsel Sempozyum düzenlenmiş, bu kapsamda da (Japon televizyonunun kayda aldığı) çok sayıda geleneksel müzik konseri gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyumun ardından Türk halkları geleneksel müzik festivalleri her yıl devam etmiştir: 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2001, 2002. Tüm bu festivaller Kurmangazi Kazak Ulusal Konservatuvar (eskiden Kurmangazi Almatı Konservatuvarı), rektörü ve yardımcıları etnomüzikolog ve halk müziği ustaları tarafından organize edilmiştir. 1997'den beri festivaller Kazakistan Kültür ve Bilgi Bakanlığı himayesinde yapılmaktadır. Tüm bu yıllar boyunca hem geleneksel müziği hem de Türk kültürünün önemli temsilcilerini desteklenmiştir.

Kazakistan'da düzenlenen uluslararası geleneksel müzik festivalleri esasında o dönemde devlet tarafından uygulanan ve geleneksel müziğin kendi başına bir değere sahip olduğunu vurgulayan kültür politikasına aykırı bir eylem biçimini almıştır.

Geleneksel müzik festivallerinin düzenlenmesiyle geleneksel müzik ve Türk müzik birliğinin farkındalığıyla ilgili bütün sorunların ortadan kalktığını ifade etmek mümkün değildir. Kazakistan'daki geleneksel müzik festivallerinin tertip edilmesi, katılımcı ve konser programlarının seçilme ve oluşturulma sürecinde bizim en önemli amacımız geleneksel sanata yönelik yaklaşımın değiştirilmesi, bu sanata yeniden yüksek sosyo-kültürel statünün kazandırılmasıyla ilgiliydi. Bu konser ve festivaller sayesinde en önemli aşamaya ulaşıldı, o da gerçek müziğin tadının fakına varan dinleyici kitlesinin oluşması ve büyük bir kültürel mensup olmaktan gurur duymaya başlayan genç müzisyenler kuşağının meydana getirilmesiydi. Bu ise Türk halkları geleneksel müzik festivallerinin belki de en büyük başarısıdır.

Türk cumhuriyetlerinde geleneksel müzik eğitiminin durumuna toplu bir bakış:

1.Azerbaycan: kültürel mirasın korunması Azerbaycan devleti için öncelikli bir istikamet oluşturmaktadır. Geleneksel müzik kültürü alanında Azeri mugamı, Aşug sanatı, Nevruz Bayramı, Tar ve icra sanatı, telli müzik çalgısı kemençe, üretimi ve icra sanatı gibi tarz ve kültürel görüngüler UNESCO Maddi Olmayan Kültür Miras Listesi'ne dâhil edilmiştir.

2005 yılından itibaren Haydar Aliyev Vakfı mugam'ın korunması ve tanıtılması için çok sayıda projeye imza atmıştır: Azerbaycan Mugamı, Mugam Antoloji, Mugam İnternet, iki ciltli Mugam Ansiklopedisi, vd. Bakü'de mugam stüdyosu, mugam çocuk okulu faaliyet göstermektedir. 2008'de açılan Uluslararası Mugam Merkezi ve Mugam Tiyatrosu, Mugam Derneği çalışmalarını sürdürmektedir. Bakü, Gabala ve Şeki'de mugama ithaf edilen uluslararası festival, sempozyum, yarışmalar düzenlenmektedir.

Mugam müzik okulları, kolejler, Azerbaycan Ulusal Konservatuarı ve Azerbaycan Devlet Kültür ve Sanatlar Üniversitesi'nde ders olarak okutulmaktadır.

Aşug (aşıklık) sanatı, mugam ile birlikte UNESCO Maddi Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne girmiştir. Mugama benzer biçimde aşug sanatı programı üzerinde çalışılmaktadır. Bir sivil toplum kuruluşu olan Azerbaycan Aşuglar Birliği faaliyetlerini sürdürmektedir.

2. Kırgızistan: 2003 yılında Kırgız akın ve empovizasyon ustaları ve destancıları sanatı UNESCO İnsanlığın Sözlü Maddi Olmayan Mirası Şaheserleri Listesi'ne girmiştir.

Akınların arasında düzenlenen doğaçlama şiir yarışması olan Aytış geleneğini 2002'de kurulan Aytış Toplumsal Vakfı (Başkanı: Sadık Şer-Niyaz) yeniden canlandırmakta, kadim Tökmö Akın sanatının dirilmesine yönelik çalışmalar sürdürmektedir. Burada tanınmış akın ustalar genç yeteneklerle çalışmakta, komuz çalmayı ve şiirsel atışmayı ilerletmekte, aytış yarışmaları düzenlemektedir. Aytış Vakfı her yıl yapılan ulusal ve uluslararası akın yarışmalarının düzenleyicisi, şiir kitaplarının, sanatbilimsel monografi kitaplarının neşrinin vs. destekçisidir.

2005'te Aga Khan Kırgızistan Kültür Birliği tarafından başlatılan Orta Asya'da Müzik Sanatı Alanında Aga Khan Girişimi (ACMICA) projesi kapsamında Ustat-Şakirt Geleneksel Müzik Merkezi kurulmuştur. Müdürü R. Sırdıbayeva'nın olduğu bu Merkez'in amacı, öğrenci ile öğretmenin tek bir sanatsal süreç dâhilinde bir arada olduğu kadim eğitim yöntemlerinin yeniden diriltilmesiyle ilgilidir. Eşi benzeri olmayan müelliflik metotlarla deneyimli ustalar geleneksel bilgi aktarımı sistemini kullanarak genç yeteneklerle çalışmakta, komuz, kıkıyak, çoor, sızgı, çopoçoor, temiroozkomuz, jığaçoozkomuz, geleneksel vokal, enstrümantal topluluk gibi dallarda sınıflarda ders vermektedirler. Anılan Merkez'in ülke çapında bölgelerde şubeleri mevcuttur.

Merkez'in bir diğer faaliyet alanı: konserlerin düzenlenmesi ve geleneksel sanatın tanıtılmasıdır. Merkez'deki öğretmenler Tenir-Too folklor grubu dâhilinde dünya çapında onlarca ülkede başarılı bir biçimde konserler vermektedir.

2007 yılında İsviçre İşbirliği Bürosu ve Kırgız Cumhuriyeti Kültür ve Bilgi Bakanlığı ile işbirliği içerisinde Ustat ve Şakirt Merkezi Geleneksel Çalgılar Genç Yeteneklere adlı bir projeyi hayata geçirmiştir. Söz konusu projede şunlar planlanmıştır: Merkez'in kendi olanaklarıyla 150 adet geleneksel Kırgız müzik çalgısının üretilmesi, müzik aletler ve halk sanat ürünleri sergisinin düzenlenmesidir. 16 usta tarafından en iyi doğal malzemelerle üretilen sınırlı sayıda müzik aletleri Kırgızistan'da beş farklı bölgede faaliyetlerini sürdüren dokuz çocuk müzik okulu ve topluluklarına teslim edilmiştir.

Günümüz itibarıyla Merkez'de genel eğitim okulları için geleneksel pedagojiye dayalı yeni müzik kitapları üzerinde çalışılmaktadır.

Kırgızistan, eski Sovyetler topraklarında 2004'te Geleneksel Müzik Gününü (25 Nisan) ihdas eden tek cumhuriyettir. Bu önemli gün öncesinde bir hafta boyunca ülkede üç istikamette (çalıcı icracılığı, volak ve enstrümantal şarkı söyleme sanatı, epik gelenekler) çeşitli yarışmalar düzenlenmektedir. Bu konu kapsamında uluslararası bilim ve uygulama konferansları gerçekleştirilmekte, buralarda geleneksel müzik sanatının korunması ve gelişmesi ile ilgili konular tartışılmaktadır.

Kazakistan:

UNESCO Temsili Listesi'ne 2014 yılında dombra küy sanatı girmiştir. Hali hazırda kobız üretim sanatı ile kobız küyleri ve Kazak şarkı söyleme sanatı gibi iki müzik dalının daha dâhil edilmek üzere çalışmalar sürmektedir. Bu yıl Kazakistan Devlet Başkanı Dombra Günü (Temmuz'un ilk Pazar günü) ihdas

etmiştir. Bu ise maddi olmayan kültürel mirasın Kazakistan için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bağımsızlık yılları içerisinde Kazakistan'da 1992'den beri geleneksel müzik eğitimi sisteminde ciddi adımlar atılmış ve önemli dönüşümler gerçekleştirilmiştir:

1. Murager geleneksel müzik eğitimi sistemi hayata geçirilmiştir (müellifleri: Abdulhamit ve Sayra Raimbergenov'lar). Bu müzik eğitim sistemi geleneksel eğitim sistemine dayanmakta olup içinde uygulamalı sözlü icra eğitimi ağır basmaktadır. Bütün öğrenciler kitlevi folklor ve sözlü profesyonel janrlar, müzik aletlerini (esasen dombra) öğrenmektedir.
2. Kazakistan'ın Kızılorda Bölgesi'nde bulunan Antacılık Sanat Okulu geleneksel müzik eğitiminin ihya edilmesi ve başarılı gelişmesinin güzel bir örneğidir. **Bidas Rüstembekov**, Karmakşılı köklü anlatıcılarından (jirau) biridir. Bu gelenek söz konusu bölgede merkezi bir yere sahip olup maziden anlatıcılık sanatında "devlet" statüsünü miras olarak devralmış bulunmaktadır. Müzik kültürü gelenekleri taşıyıcılarda yaşamaktadır.
Devlet seviyesinde:
3. İhtisaslı ve yüksek profesyonel eğitim alanında Kurmangazı Almatı Devlet Konservatuvarı ile Astana'daki Ulusal Müzik Akademisi (günümüzde: Ulusal Sanatlar Üniversitesi) bünyesinde geleneksel/halk bölümleri açılmıştır. Bu açılan bölümlerde Kazak enstrümantal ve vokal sanatının neredeyse bütün bölgesel geleneksel okulları temsil edilmektedir.

Sibirya ve Altay Üzerine

Sayan-Altay Türklerinin geleneksel müzik sanatlarının Güney Sibirya (Tuva, Hakas ve Altay cumhuriyetleri) eğitim kurumlarının müfredatlarına giriş süreci kendine özgü özelliklere sahiptir. Halk müziğinin aşkın nitelikleriyle müzik eğitiminin devlet modeli arasındaki ilişkilerinde ciddi sorunlar mevcuttur..

Kültür ve sanatlar eğitim kurumlarında dersler vermek üzere halk ustalarının davet edilmesi sorunludur, çünkü bunun karşısında modern eğitim sisteminin sahip olduğu formal kriterleri engel olmaktadır.

Etnomüzikolog olan araştırmacılarla pedagog müzisyenler müzik sanatının etnik çeşitlerinin korunması için çeşitli korunma muhafaza önermekte, gırtlaktan şarkı söyleme sanatını öğrenme, folklor çalgıları öğrenme ile ilgili eserler meydana getirmektedir. Eğitim ve metodik arayışlar süreci 2014 yılında müellifinin Zoya Kırgız'ın olduğu ilk gırtlaktan türkü söyleme sanatını öğrenme kitabının neşredilmesine yol açmıştır. Bölgedeki eğitim kurumlarında, folk gruplarını meydana getiren sanat toplulukları etkin bir biçimde faaliyet göstermektedir. Konser pratiğinin gelişmesiyle birlikte yeni sanatsal etalonlar ortaya çıkmakta, genç müzisyenler onlara göre kendini yetiştirmektedir.

Özbekistan:

Sovyetler Birliği'ne bağlı diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Özbekistan'da müzik eğitimi Avrupalı sisteme dayalıydı. Bir takım üstünlüklere karşın geleneksel müzik eğitimiyle ilgili sistemin korunması ve geliştirilmesinde bazı yanlışlıklar yapılmıştır: Özbek ulusal müzik aletleri çalma eğitimi sürecinde öğrenciler yalnızca yeniden yapılandırılmış çalgılar kullanmakta ve eğitim süreci, Avrupalı sistemde yaygın olan yazılı, notalı eğitime dayanmaktaydı. Sonuç olarak Usto-Şogird olarak bilinen kadim geleneksel müzik eğitimi sistemi az kalsın geri döndürülemez bir biçimde yitirelecekti, eğer 1972 yılında yalnızca geleneksel müzik eğitimi sisteminin öğretilmediği, aynı zamanda öğrencilerin Farsça ve Arapça gibi Doğu lisanlarını öğrendikleri Taşkent Devlet Konservatuvarı'nda Doğu Müziği Bölümü açılmamış olsaydı. 1991 yılında Özbekistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra ülkede genç yeteneklerin eğitimi için gerekli yasal temel oluşturulmuştur. Özellikle Özbekistan Devlet Başkanı'nın "Ülkede Müzik Eğitimi, Kültür ve Sanatı Eğitim Kurumları Faaliyetlerinin İyileştirilmesi Hakkında",

“Özbekistan’da Tiyatro ve Müzik Sanatının Desteklenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Tedbirler Hakkında” gibi emirleri genç nesillerin Özbek kültür ve sanatı ile dünya standartları temelinde bir eğitim alması imkânını sunmaktadır.

Çocuk müzik okullarında ve diğer orta dereceli eğitim kurumlarında geleneksel müzik eğitimi (enstrümantal ve vokal öğrenim) bölümleri açılmıştır. Taşkent Konservatuarı’ndaki Doğu Müziği Bölümü bir Fakülte’ye dönüştürülmüştür.

Ülkede uluslararası çapta çok sayıda müzik etkinliği düzenlenmektedir, bunların amacı müzik folklor geleneklerinin ve akademik icra ustalığının canlandırılması, korunması ve zenginleştirilmesidir. Bunların arasında Semerkand’ta düzenlenen Şark Taronalari (Doğu Ezgileri) Uluslararası Müzik Festivali, ulusal çapta gerçekleştirilen yarışmalar: “Yagonosan, Mukaddas Vatan”, “Nihol”, “Mardimaydon”.

Özbekistan’da yaşayan halklara ait geleneksel müzik ve sanat mirasının eşsiz değerinin kabul edilmesi halk kültürünün bir takım görüngülerinin “İnsanlığın Sözlü ve Maddi Olmayan Mirası Şaheserleri” UNESCO Dünya Temsil Listesi’ne dâhil edilmesi şeklinde olmuştur:

- Halk sanatının tüm tarzlarının korunması örneği olarak Baysun’un mirası (geleneksel adet ve ritüeller, sözlü şiir mirası, müzik);
- Orta Asya halklarına ait manevi kültürün görüngüsü, ulusun makam sanatının eşsiz müzik mirası olarak «Şaşmakom»;
- Fergana Vadisi’ne özgü bir şarkı söyleme tarzı olan ve özgün müzik ve şiir dili ve icrası bulunan Katta Aşula vd.

Öneriler:

Dünya kültürlerindeki müzik eğitiminin geleneksel profesyonel sistemleriyle ilgili sorunların çözümü için, Türk dünyası ülkeler de dahil olmak üzere dünyada 192 ülkede ratifikasyondan geçen UNESCO Maddi Olmayan Kültür Mirası Konvansiyonu (2003) ile Kültürel Çeşitlilik Konvansiyonu (2001)’na göre **geleneksel müzik kültürleri ile geleneksel profesyonel müzik eğitimi sistemlerinin canlandırılması, korunması ve geliştirilmesine yönelik acilen önlemlerin alınması gerekmektedir..**

Bu nedenle:

ISME bünyesinde dünya geleneksel müzik eğitim sistemlerinin korunması ve geliştirilmesi konvansiyonunun kurulması ve kabul edilmesiyle ilgili önerimizi dile getiriyoruz

Buna göre,

1. Geleneksel müzik eğitimi değerleri ile gelenekler sisteminin aktarıcısı olarak geleneksel kültür taşıyıcılarının rol ve önemi artmaktadır
2. Öğretmen-Öğrenci profesyonel müzik eğitimi ile ilgili geleneksel sistemlerin korunması ve geliştirilmesi için gerekli koşulların yaratılması gerekmektedir

Türk dünyası ülkelerinde mevcut geleneksel müzik eğitim sistemlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla aşağıdakilerin yapılması gereklidir:

- geleneksel müzik eğitiminin yasal temelini geliştirmeli, normatif hukuksal kanunlara geleneksel müzik eğitiminin özünü niteleyen kavramlar tanımlanarak dahil edilmeli;
- geleneksel müzik eğitiminin devlet tarafından finansmanı temin edilmeli, bu eğitimin iyileştirilmesine yönelik toplumsal ve özel girişimler sağlanmalı, sponsorluk ve hayırseverliğin geliştirilmesine yönelik önlemler ortaya konulmalı;
- geleneksel müzik eğitiminin geliştirilmesine yönelik özel devlet programları kabul edilmeli, kültür ve sanat alanında yüksek standartların hayata geçirilmesini sağlamalı, yüksek derece müzik yeteneği olan şahısların devlet veya başka destek formları genişletilmeli;

- kültür ve sanat sahasında profesyonel kadroların çok aşamalı hazırlık sistemi ve geleneksel kültüre özgü Őekilde profesyonel eēitim alma olanakları yasayla güvence altına alınmalı;
- geleneksel müzik eēitimi sahasında esaslı ve uygulamalı araştırmaların yapılması saēlanmalı, geleneksel müzik eēitiminin geliştirilmesi ile ilgili ulusal stratejiler ortaya konmalı;
- Türk dünyası devletlerinin ulusal yasal düzenlerine uygun olarak geleneksel müzik eēitimi altyapısı geliştirilmeli, faal kurumlar aēı optimize edilmeli, kesintisiz sanatsal eēitimi kurumlarının geliştirilmesine katkıda bulunulmalı, bunların uzakta kalan ile ve kırsal kesimlerde kalan yerlerde Şubeleri açılmalı;
- meslek ve uzmanlıkların kültürün güncel gelişim seviyesine uygun bir hale getirilmeli;
- geleneksel müzik eēitimi uzmanlarının sürekli profesyonel hazırlıēı temin edilmeli, kadroların aēdař toplumun gereksinim ve ērenim görenlerin bireysel eēitim ihtiyaçlarını da dikkate alarak kadroların yeni hazırlık ve yeniden hazırlık istikamet ve programları geliştirilmeli, akademik mobilite mekanizmalarının gelişmesi özendirilmeli, yurtdışında ilgili mesleki ērenim programlarının ulařılabilirliēini temin etmelidir.

Geleneksel müzisyenlerin davet edilmesi ve onların sunum sürecine katılmaları, canlı müzik sergilemeleri günümüzde kadim geleneklerin hala yaşamaya devam ettiēini göstermesi bakımından önemlidir. Doēal olarak bu gelenekler deēiřmekte, dönüşmekte, ancak onların yaratıcılık özü, manevi nüvesi dokunulmadan varlıēını sürdürmektedir.

Bu konuşmanın ardından Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Bařkurdistan'dan gelen geleneksel müzisyenlerin sahneye çıkıp icra sergilemektedir.